

МЛАДИ АВТОРИ/ YOUNG AUTHORS

DOI: 10.54664/AZAB3396

ДЕЙНОСТТА НА ДЪРЖАВНИТЕ ОРГАНИ КАТО ФАКТОР, ОПРЕДЕЛЯЩ СРОКА КАТО РАЗУМЕН/НЕРАЗУМЕН В НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

Дора Сивкова

THE ACTIVITY OF STATE AUTHORITIES AS A FACTOR DETERMINING THE TERM AS REASONABLE/UNREASONABLE IN THE CRIMINAL PROCESS

Dora Sivkova

Abstract: *This article aims to present the main features of reasonable time in criminal proceedings. Furthermore, it presents cases in which the reasonable time requirement is violated. They are from the activities of courts and prosecutors' offices. It also presents summary conclusions on the violation of the principle of reasonable time.*

Keywords: *reasonable time, unreasonable time, principle of criminal procedure, powers of state authorities, proceedings in criminal procedure*

Понятието „разумен срок“ в българското право може да се разглежда в няколко направления. В началото то се появява като процесуално задължение на държавните органи, които действат от името на държавата. В последствие с развитието на обществените отношения и с тяхното усложняване то се превръща в принцип на правото, независимо от това, че неговото основно проявление е в процесуалното право.

Най-голяма значимост има то за наказателния процес, защото в него се поставят и най-сложните въпроси относно правата на личността и възможността за реализация на наказателната репресия на държавата. Тласък

в определянето и спазването на принципа на разумния срок има общественото развитие, присъединяването ни към Европейския съюз и възприемането на неговите ценности и правила.

В следващите редове ще представя някои въпроси, отнасящи се до факторите, които дават възможност за преценка на един срок като разумен в наказателния процес и, разбира се, предпоставките за отклонение от това изискване.

В следващите редове ще разгледам основните въпроси на понятието „разумен срок“ като принцип и като реален измерител в дейността на държавните органи при прилагане-

то на наказателните процесуални норми, неговата връзка с правото на справедлив процес и с правната сигурност изобщо. Правото на разумен срок се съдържа имплицитно в принципа на правото на справедлив процес.¹ Невъзможно е извършителите и жертвите в „една демократична и социална правова държава да се държат в неяснота по отношение на определена юридическа ситуация“². И действително наказателният процес е време на неяснота относно правата и свободите на гражданите. Тази неяснота не може да трае прекомерно и тя трябва да бъде преодоляна, защото е необходимо да се зачита и уважава „достойнството на човешката личност“³.

Понятието „разумен срок“ съдържа в основата си понятието разумност, която има философски измерения и общоправен смисъл.⁴ Освен това тя подлежи на обяснения и на тълкуване – както общовалидно, така и конкретно в областта на правото. Това е възможност за правилна оценка на различни обективни явления, това е вярното и приемливото за обществото или за голяма част от него. Разумността съществува и в правото като правни норми и като оценка на правни явления. Постепенно тя се свързва и със срока като приемлива продължителност на процеса по прилагане на правните норми, т.е. на процесуалното право, а в нашия случай на наказателнопроцесуалните действия и правоотношения по развитието и приключването на наказателния процес.⁵

Разумният срок не е продължителност, не е брой дни, месеци, години. Той е израз на нормалната, рационално организирана дейност на държавните органи по развитието на наказателния процес. Това не е един от сроковете в наказателния процес, а нещо повече –

смисъл, същност, изискване, принцип в наказателния процес.

За целите на настоящото изложение може да се каже, че разумният срок е установено чрез правна норма устойчиво положение, което съдържа в себе си изискването да се достигне до краен акт в наказателния процес при дейността на различни длъжностни лица, без наказателното производство в различните му стадии да се удължава прекомерно и/или необяснимо, така че да не причинява на заинтересованите страдания, ограничения или лишения, по-големи от най-необходимите за възможно най-кратко време. За неговата същност има различни становища, като тук ще разгледам факторите, които влияят върху него.

Настоящата статия ще бъде представена в две основни части. Първата е за важни въпроси, които имат принципно значение за разглеждането и обясняването на същността на разумния срок. Втората е посветена на различни действия, упражняване на правомощия и тълкуване и прилагане на правото, които имат последици за определянето на един срок като разумен/неразумен в наказателния процес.

Избрах този начин на структуриране на моята статия, защото за разумния срок в наказателния процес е писано **сравнително малко** и това би подпомогнало читателите, особено от тези, които не са тесни специалисти в запознаването с тази материя. В същото време има съдебна практика, а също и практика на ЕС.

А. В следващите редове ще представя общи и може да се каже принципни въпроси за същността и правната уредба, които влияят върху разумния срок.

¹ Tribunal Constitucional del Perú. Exp. № 00003-2005-PI/TC. Sentencia del 9 de agosto de 2006, f.j. 301.

² Вж. Elard Ricardo Bolanos Salazar, Rosemary Stephani Ugaz Marquina, El plazo razonable como garantía del debido proceso: análisis comparativo de los estándares actuales en el Sistema interamericano y en el TC peruano, in: Gaceta Constitucional & Procesal Constitucional, tomo 104, pp. 81–92, agosto 2016, Perú ISSN 1997-8812

³ Tribunal Constitucional peruano. Expediente № 01014-2011-PHC/TC. Sentencia de 28 de junio de 2011. F. J 3.

⁴ Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров, Български тълковен речник, С., Наука и изкуство, 1994г., с.824 /по Чакърова-Димитрова, Из., Разумният срок в административния процес, Фабер, Велико Търново, 2017г., с. 110 и сл.

⁵ На оценъчния характер на разумния срок посветих статия в Юридически сборник, 2023, Бургас, БСУ, Том XXX, със заглавие: „Оценъчен характер на понятието „разумен срок“ в наказателния процес“.

1. Преди всичко ще започна с представяне на вижданията за разумния срок като понятие на правото и по-специално на наказателнопроцесуалното право, където той има особено значение. Това е оценъчно понятие, защото на основата на конкретните правни норми то е неопределено и придобива устойчивата характеристика на абстрактност. Разумният срок не може да се дефинира общо, да се дефинира като устойчива константа. Винаги е необходима конкретизация и в това е неговата правозащитна и правогарантираща функция.

Конкретизацията произтича от конкретните обстоятелства, при които се разглежда и решава едно дело, сроковете и действията на ангажираните в наказателното производство държавни органи и институции и на редица обективни и субективни обстоятелства, свързани с него. Следователно разумният срок не е просто отрязък от време, не е само срок, който подлежи на обсъждане и преценка, а представлява **правен институт** и понятие, което определя характеристиките на наказателния процес във всички негови стадии и фази, а също и влияе върху оценката доколко са спазени правата и интересите на участващите в него.⁶

Освен правен принцип, характерен за вътрешното, европейското и международното право, то представлява и право за на разглеждане и решаване на делото в разумния за конкретните обстоятелства срок. В този смисъл трябва да изразя съгласието си с тезата, която е развита в литературата, че „крайният момент на разумния срок се свързва с момента, в който се слага край на несигурността в правното положение на лицето“⁷. Именно тази несигурност има значение при формулиране на продължителността и смисъла на разумния срок във всеки един конкретен случай и разбира се,

при неговата оценка дали е осъществен или са прекрачени някакви граници. В някои свои решения Съдът в Страсбург приема, че разумният срок на производство причинява немуществени вреди.⁸ Това представя разумния срок като основа за спазването на правата на човека не само в процесуален смисъл, а и в общочовешки.

2. Сложност има и при определяне или обособяване на нормативната уредба на разумния срок в наказателния процес. Смятам, че при него не могат да се посочат няколко законови разпоредби и с това да се изчерпи материята. По-скоро тук трябва да се говори за няколко нива на уредба в различни направления.

От една страна уредбата е на национално, европейско и международно ниво. От друга става дума за правила, които имат различно влияние и тежест върху разумния срок като преценка и като реално изискване към наказателния процес. В литературата се говори за процесуални средства за обезпечение на разумния срок.⁹ Те са определени като общи, специални и съпътстващи. По мое мнение това е сравнително ограничено разбиране за нормативната уредба на разумния срок и то трябва да бъде продължено и развито.

Вместо да се говори за общи норми, които се отнасят до цялото наказателно производство би било по-правилно да се направи обобщението, че влияние върху разумния срок имат всички принципи и той има влияние върху тях и съществува едно взаимно припокриване и проникване. В своята система и съвкупност принципите на наказателния процес дават отражение върху целия процес и са категорична гаранция за неговото нормално протичане за защита на правата и интересите на всички участници в него.

⁶ Разглеждането на разумния срок като **правен институт** и като **юридически факт** има важно значение за изясняване на неговата същност, но това е предмет на друго научно изследване.

⁷ Чинова, М., Г. Митов, Кратък курс по наказателнопроцесуално право. С.: Сиела, 2021, с.127. С тези думи авторите обобщават практиката на ЕСПЧ. Това се отнася не само за първоинстанционното разглеждане на делото, но и за апелативното и касационното производство.

⁸ Вж. пар. 204 от Решението по делото *Skordino v. Italy* от 29.03.2006 – по: Чакърова – Димитрова, цит.съч, с. 50

⁹ Рожков, Дмитрий Геннадиевич, Обезпечение разумного срока уголовного производства в суде первой инстанции, Автореферат дисертации на соискание ученой степени кандидат юридических наук, Челябинск, 2013г., с.11

В теорията се говори за специални норми, които регулират сроковете и етапите на наказателния процес. Аз бих ги определила като норми и правила, конкретно насочени към задължението за спазване на срокове – като времетраене и като отрязък от време. Правилно е да се определят като специални, защото те имат конкретен характер. За мен това са конкретизираните и установени срокове, в които трябва да се извършат процесуалните действия.

По-нататък ще представя и разликата във формулирането на разумния срок за съда и за органите на досъдебното производство. Това са конкретните и конкретизиращите норми на наказателния процес. За разлика от разумния срок те имат характера на технически измерител. Те не са технически, защото в тях е вложен разумът на законодателя за времетраенето и последователността на различните процесуални действия. Спрямо тях може да се преценява спазването/неспазването на разумния срок. Той не е просто хронологично измерване на години, месеци и дни.¹⁰ Не винаги е възможно да се спазят процесуалните срокове, а „по-скоро става въпрос за оценка на разумността на всеки конкретен случай в резултат от цялостния анализ на наказателния процес, на неговия контекст и характеристики, както и на редица елементи, установени от международната юриспруденция“¹¹. Не може да се съсредоточим единствено върху сроковете, защото е “важна не бързината сама по себе си, а правилното правораздаване, когато процесът се развива без неоснователни или произволни аномалии“¹².

Съществува още една категория норми, които се определят като съпътстващи. За мен те са норми по обезпечаването на необходимите организационни предпоставки за нормално и ускорено при необходимост развитие на наказателното производство. За мен те са организационни средства и предпоставки. Това не намалява тяхното значение, те имат своята важна роля и процесуална същност, но

са по-скоро с подпомагащо значение. Такива са видеоконференцията, разпитът по делегация и др. При определени условия те могат да спестяват време, да ускорят отделни действия или цели етапи от производството. Тяхното значение нараства в съвременния наказателен процес, който изисква постепенна дигитализация.

Казаното дотук води до извода, че категорията „разумен срок“ не може да бъде еднозначно определена. Тя има различни проявления и трябва да се разглежда от различни гледни точки. Това е качествена характеристика на наказателното производство и тя има различни измерения. Поради това различни фактори влияят върху нейната същност и практическо проявление във всеки един конкретен случай.

3. От една страна тя се определя като принцип на правото и на наказателния процес. За това чл.22 от НПК определя необходимостта от разглеждане на делата в разумен срок, за спазване на предвидени в кодекса срокове и което също има хуманистичен смисъл – ако има задържан под стража обвиняем, то тези дела имат предимство. Прави впечатление различната формулировка за съда и за разследващите органи и прокуратурата. Съдът разглежда и решава делото при условията на публичност, при условията на преценка на доказателствата, а органите на досъдебното производство трябва да проведат предвидените от закона действия в друг порядък. Тук става дума за това, че разумният срок влияе и на други важни и принципни положения – правото на бърз процес, правото на справедлив процес¹³ и на достъп до правосъдие въобще и др.

4. Достъпът до правосъдие не е абстрактно понятие. Той има своите конкретни измерения. Затова, когато говорим и разглеждаме разумния срок като нещо повече от измерител на време за извършване на процесуални действия, водещи до съдебен акт, трябва да отчитаме правомощията на държавните органи и изпълнението на задълженията на различ-

¹⁰ Manzini Vincenzo. Tratado de Derecho Penal Procesal, Tomo I, Buenos Aires, EJEА Ed., 1951, p. 76.

¹¹ Tribunal Europeo de Derechos Humanos. Caso Trickovic vs. Slovenia. Sentencia № 39914/98 de 12 de junio de 2001.

¹² Пак там.

¹³ Относно правото на справедлив съдебен процес вж. Илиева, И. Българските военни съдилища и правото на справедлив съдебен процес – De Jure, № 2, 2020, 162–171.

ни длъжностни лица в различните стадии на наказателния процес.¹⁴ Те трябва да извършват своите действия в установените от закона граници и срокове, чрез което се постига разкриване на престъплението и обстоятелствата около неговото извършване при спазване на установените стандарти, за да не се нарушат прекомерно основните права и свободи на личността. Важно място в преценката заема и сложността на делото, участващите лица, доказателствата. В литературата се изброяват предпоставки за спазване/неспазване на разумния срок и те са оформени като критерии за неговото определяне.¹⁵

На следващо място трябва да посочим и още една характеристика на разумния срок – това е период от време /отрязък от време/, през който различните органи извършват предвидената за тях дейност по разкриване на престъплението, ефективното разследване и след това разглеждане на наказателното дело. Всичко това трябва да стане при запазване на правата и свободите на личността, личната неприкосновеност, а също и честта и достойнството. Подлежат на конкретна преценка и личностните особености на различните лица – положение, възраст, здравословно състояние и др. Не могат да се подминават без внимание правата на жертвите на престъплението, защитата на собствеността – публична и частна. В този случай е очевиден интересът да се стигне до краен резултат във възможно най-кратък срок, което се възприема като възмездие и като ограничаване на щети.

В литературата се говори за т.н. „хоризонтална ефективност“ на основните права. Въсъщност разумният срок е задължение на съда да разгледа своевременно заявените претенции, опиращи се на правото на държавата

да реализира наказателната репресия като отговор на извършено престъпление.¹⁶

Дотук представих някои общи въпроси на разумния срок и тяхното значение за неговото определяне. В следващите редове ще представя конкретни фактори, позиции, упражняване на правомощия, които влияят върху разумния срок и върху неговата продължителност, респективно неговото спазване и/или нарушаване. Освен това ще представя и предпоставки за нарушаване на разумния срок, заедно с техните последици.

Б. Както правилно е отбелязано в теорията, „Разумността се оценява не абстрактно, а с оглед обстоятелствата по делото“¹⁷. По-нататък авторите посочват, че в практиката на ЕСПЧ са установени три критерия – сложност на делото, поведението на лицето, което се позовава на изтекъл неразумен срок и поведението на компетентните държавни власти. В следващите редове ще представя и обобщени доклади на Инспектората при ВСС, като се позовавам на публикувани през годините негови доклади и анализи.¹⁸

1. Възможно е да се добавят и редица други фактори, които са преди всичко конкретизация на посочените и дават повече съдържание на влиянието на различни фактори върху преценката за това дали наказателният процес е протекъл в разумен срок. С това не поставям под съмнение казаното от двамата безспорни специалисти в теорията на наказателния процес, а просто се опитвам да развия техните виждания.

2. Влияние върху срока за разглеждане на всеки конкретен наказателен процес имат и съставът на престъпление, особеностите на доказването – доказателствата и доказателствените средства, броят на обвиняемите и

¹⁴ Чинова, М., Г. Митов, цит. съч., с. 128 – тук авторите посочват полагането на усилия за ускоряване на производството и дали са взети мерки срещу ненужно протакане.

¹⁵ Damaris Viteri Custodio, D. El derecho al plazo razonable en el proceso penal: el desarrollo jurisprudencial de la Corte Internacional de Derechos Humanos y del Tribunal Constitucional peruano [https://www2.congreso.gob.pe/sicr/cendocbib/con4_uibd.nsf/6e1af1f197b5442b05257a880019df6b/\\$file/104300574-el-plazo-razonable.pdf](https://www2.congreso.gob.pe/sicr/cendocbib/con4_uibd.nsf/6e1af1f197b5442b05257a880019df6b/$file/104300574-el-plazo-razonable.pdf) В тази статия те са изрично формулирани: сложността на делото, процесуалната активност на заинтересованото лице, поведението на съдебните власти и влиянието върху подсъдимия.

¹⁶ Вж. Peces Barba, Gregorio, Derechos fundamentales, 4 edición, Universidad de Madrid, Madrid, 1983, pp. 182–183.

¹⁷ Чинова, М., Г. Митов, цит. съч., с. 127

¹⁸ www.Inspektoratvss.bg

подсъдимите, броят на свидетелите, възникването или съществуването на чуждестранен елемент и разбира се конкретните действия на държавните органи в различните стадии и етапи на процеса. По същество тук може да се говори за количествени показатели и за тяхното влияние върху разумността на срока. Те, като цяло, са количествен и практически измерител и като количествени характеристики влияят върху разумността на срока. Поради това за прокурора и за органите разумният срок е този, който е предвиден за конкретното процесуално действие – чл. 22, ал. 2 НПК. За съда формулировката е различна и това бе отбелязано в предходни редове. Укриването на обвиняемия не може да е основание за облекчаване на неговото процесуално поведение или да се очаква по-благоприятна присъда поради излизане извън разумния срок.¹⁹

3. По отношение на съда може да се разгледа и една друга теза. Тя е, че дейността на съда от гледна точка на разумния срок има и качествени характеристики. Не може да се каже, че при органите на досъдебното производство те отсъстват, но те като че ли остават на заден план. И това е така, защото тяхната дейност е насочена към това на съда да бъде осигурена необходимата първична информация, да бъдат събрани годни доказателства, да се издирят и обезпечат свидетели. Тук разумният срок зависи от ефективността в действията на съда, която по същество е качествена характеристика. В рамките на съдебното производство той може да контролира действията на другите участници, да изисква от тях определено поведение. По същество неговата дейност е аналитична и безпристрастна, защото зависи от закона, от вътрешното убеждение и от представените доказателства. В същото време той не може да даде превес на един или друг принцип на процеса, защото те в своята съвкупност и система осигуряват законността и справедливостта на наказателния процес.

4. Съдебната практика и дейността на Инспектората се съсредоточават върху един често проявяващ се проблем. Това е провеждането на многобройни съдебни заседания. Има редица примери на дела, които се отлагат през годините по 10, 20 или 30 пъти. Причи-

ните са обективни и субективни. Има и голяма доза излишен формализъм. Показателен е примерът с НАХД №89/2004г., което е отлагано 18 пъти. По субективни причини, произтичащи от съдията-докладчик е отлагано година и половина. Делото приключва на 11.09.2009 г.

И ако това е просто един пример, то от него могат да се извадят някои изводи, които важат за **цялото** наказателно производство. Не е нормално да има по 20-30 отлагания. Това обезсмисля процеса. При голяма продължителност може да се стигне до **отдалечаване** от реално съществуващите факти, до изкривяване на тяхната интерпретация от страна на свидетелите. От тук до нарушаване на базовите права на обвиняемия и пострадалия има една крачка. Подрива се доверието в съдебната система и в държавата като цяло.

5. Инспекторатът в редица свои доклади констатира, че в някои съдилища е възприета практиката за спиране на наказателните дела след провеждане на голям брой съдебни заседания.²⁰ За периода 2004–2009 г. само в Районния съд – Петрич са спрени 170 бр. дела. Това спиране често пъти представлява отказ от правосъдие. В редица случаи спирането означава неизвършване на процесуални действия, което от своя страна води до изтичане на давност и прекратяване на делата. По този начин съдът, без да го афишира, **отказва** правосъдие, което е неприемливо в цивилизована европейска държава.

Не може да се постигнат **целите** на наказанието – генералната и специалната превенция. Държавата **губи** своето право да реализира наказателната репресия спрямо извършителя на престъпление. Жертвите на престъпленията не стигат до възмездие. Държавните органи или не са упражнили своите правомощия или са ги упражнили по неприемлив начин. Накърнява се вярата в правосъдието и в съдебната власт като цяло.

6. Практиката познава случаи, при които нерядко е възможно да не се предвиди участието на резервен съдия или резервен съдебен заседател. При отводи по различни причини идва въпросът за непосредственост при възприемане на доказателствата и на извърше-

¹⁹ Чинова, М., Г. Митов, цит.съч., с .128–129

²⁰ Данни на Инспектората –по негови доклади и анализи

ните процесуални действия и оттам – до неоправдано удължаване на разглеждане и решаване на делото.

Тук изпъква и взаимната свързаност между различните принципи – принципът на непосредствеността и този на разумния срок. Съдът на ЕС определя, че вътрешното законодателство трябва така да организира процедурите си и да създаде такава **организация**, че да спазва изискването за разумен срок.²¹

7. Практиката на прокуратурата показва, че невинаги при искания за удължаване на срока за разследване или доразследване до по-горестоящата прокуратура е налице фактическа или правна сложност – чл.234, ал.3 от НПК. Познати са в практиката на прокуратурата и случаи, при които има две или повече еднотипни искания /с идентично съдържание/ за удължаване на разследването без междувременно да са извършени каквито и да е действия, за които е поискано удължаване на срока.

Вярно е, че понятията фактическа и правна сложност също са оценъчни понятия и те трудно могат да се определят с общи или абстрактни критерии. И тук има възможност и даже необходимост от преценка. Тя има конкретен характер и се влияе от различни фактори – субективни и обективни. Посоченият в ал. 3 на чл. 234 двумесечен срок също не е категоричен определител при преценката за разумен срок. Възможно е и той да се окаже обективно недостатъчен.

Така например в едно отправено преюдициално запитване, постъпило в ЕС на 21.10.2019 г., се поставя този въпрос – за значението на фактическата и правна сложност и за това дали пороците в обвинителния акт могат да бъдат отстранени в разпоредително заседание, дали обвиняемият може да разбере в какво е обвинен и дали това няма да доведе до отмяна на акта по същество поради нарушаване на негови права.²² В това преюдициално за-

питване е направена връзка с разумния срок. Тук се казва нещо важно – че националните изисквания към съдържанието на обвинителния акт са много сериозни. И така стигаме до значението, ролята и мястото на формализма в наказателния процес – от една страна те гарантират правата на участниците в процеса, а от друга могат да представляват ненужна пречка и неспазване на срокове, в това и число и на разумния. Изводът е, че този въпрос е важен, защото има принципен характер и затова винаги е на вниманието на законодателя и на европейското право.²³ В запитването се подчертава, че при дела с фактическа и правна сложност има забавяне на внасянето на първия обвинителен акт и след това минават месеци и години до внасяне на окончателния.²⁴

При фактическа и правна сложност на делата често пъти съдът констатира наличие на пороци в обвинителния акт, което от своя страна води до връщане на делото на прокурора. Такова действие води до няколкомесечно забавяне и ново разпоредително заседание. Пречките пред това разпоредително заседание /ненамерени на адресите лица, късно връчени призовки, упълномощаване на друг адвокат/ води до отлагане.

8. В продължение на предходния описан случай за фактическата и правна сложност трябва да отбележим, че Съдът по ЕКПЧ критикува връщането на делото на прокурора за съставяне на нов обвинителен акт, когато това е станало след като е започнало делото по същество, в това число и от втора и трета инстанция. Аз също считам, че началото на разглеждането на делото по същество при допуснат от първата инстанция обвинителен акт трябва да преклудира възможността на втората и третата инстанция в този смисъл.²⁵ Така се стига до едно вярно законодателно решение – връщането след разпоредително заседание не се допуска – чл.248,ал.3 от НПК. Подлежи на обсъждане едно смело виждане

²¹ Sussmann v. Germany-Решение от 16.09.1996 г. по жалба №20024/92г.

²² Дело С-769/19

²³ Европейското право – първично и вторично се характеризират с три основни постановки – принципи на прилагането – непосредствена приложимост, директен ефект и приоритет пред националното право – вж. Панайотов, Пл., Наказателното право на ЕС и българското наказателно право, С., Сиби, 2012,

²⁴ Пак там, с.11 от Анонимизирания текст.

²⁵ Kitov 37104/97, т.73; Vasil Hristov 81260/12,т.46,т.20 и др.

– дали винаги пороците на обвинителния акт трябва да водят до връщане на прокуратурата или е възможно те да се отстраняват още в разпоредителното заседание, ако те са констатирани в него. Това би се отразило благоприятно на разумния срок.

9. Практиката поставя още един въпрос, който е същностен за наказателното производство. Това е възможността на съда да осъществява контрол върху досъдебното производство за спазване на изискването за разумен срок, без да се обсъждат въпроси по същество. Тук става въпрос за дисциплиниращата роля на съда и като правна гаранция за спазването на чл.6 от ЕКПЧОС. Подобен случай е представен и обсъден в констативен протокол на Инспектората при ВСС.²⁶ Съдът в посочения случай не е изискал от прокурора да прекрати делото поради прекомерност на продължителността на производството. Така разследването е продължило след удължаване на сроковете за разследване по реда на НПК до повторно внасяне в съда на същото обвинение срещу обвиняемия. Фактичестката и правната сложност се отчитат, но те не могат толкова сериозно да повлияят върху такава продължителност на съдебния процес. Държавните органи не могат да бъдат оправдани за дълготрайността на периода, в който е приключило производството.

10. Дотук представих примери, които имат негативен характер и са резултат от неприемливо упражняване на правомощия. Но има и случаи в които излизането извън разумния срок може да бъде обяснено с обективни обстоятелства. От заявленията, постъпили в Инспектората, прави впечатление едно, което е регистрирано през февруари 2024г.²⁷ Общата продължителност е над 15 год. Тук е била необходима съдебна поръчка до САЩ, която е изпълнена за повече от 4 год. Това е нещо, което е извън държавните органи. За съжаление има и бездействие на прокуратурата и нейни пропуски. В съдебната фаза също има

проблеми - в 10 съдебни заседания не е даден ход на делото и то е отлагано по различни причини – неявяване на защитник, изпълнение на съдебна поръчка и др. Посочвам този пример, защото тук има обективен факт, който не може да бъде преодолян – това е изпълнението на съдебната поръчка от САЩ. Другото е поведение на държавните органи, което представихме в предходните редове.

От представените примери за нарушаване на разумния срок като принцип и правило в наказателния процес мога да направя следните **изводи**:

На първо място нарушенията на разумния срок идват от подготовката на делата в закрито заседание. Това означава, че съществува проблем в работата на съдилищата. От тук следва и нарушаване на установените в НПК срокове. С особена сила това важи за разпоредбите на чл. 308 и чл. 340.

От практиката на съдилищата и от актовете и анализите на Инспектората може да се направи още един извод. Голяма част от първоинстанционните актове се отменят по реда на инстанционния контрол. Това води до мисълта за съмнения в познаването на материалния и процесуалния закон, неговото тълкуване и непознаване на съдебната практика.

Пропуските в работата на органите на досъдебното производство също не трябва да се пренебрегват. Темата на настоящата статия не засяга един същностен въпрос – за обезщетенията, които се дължат и за влиянието на излизането от разумния срок върху размера на наложените наказания.

Всичко това оказва своето въздействие върху развитието на наказателните производства и резултатите от тях. Най-вече страда изискването за разумен срок. В посочените случаи, а и в много други, разумният срок от изискване се превръща в абстрактно понятие без реално покритие. Важен и съществен ориентир и коректив за нас са решенията на ЕС. Разглеждането на тези примери и изводите,

²⁶ Мотиви в този смисъл са развити в Констативен протокол от 03.06.2014 г. от състав на специализираното звено на Инспектората. В този конкретен случай досъдебното производство е продължило 7 години, а съдебното – над 5 години. Неприемливата продължителност се дължи на действията на органите на досъдебното производство и на първоинстанционния съд.

²⁷ Рег.№РС-24-59-/06.02.2024 г., подадено от заявител в качеството на подсъдим по проверявано производство ДП№ЗМ 5549/2007 г. по описа на СДВР, пр.пр. №28779/2007г.ВНОХД №5403/2023 по описа на СГсъд.

които следват от тях могат да дадат отговор на въпроса доколко срокът, в който се развива едно наказателно производство – досъдебно или съдебно или пък взети в съвкупност като цяло, е разумен/ неразумен и какви са последствията от това – за страните, за държавата и за авторитета на съдебната власт. Важна е продължителността на различните производства, но по-важна е общата продължителност на процеса²⁸.

В заключение бих искала да кажа, че разумният срок не е само и не е просто процесуално изискване. С развитието на обществените отношения, с повишаването на изискванията към дейността на държавата и необходимостта от засилена защита на правата и свободите на гражданите разумният срок се превръща освен в принцип и в основно задължение на държавата.

БИБЛИОГРАФИЯ // REFERENCES

Чакърова-Димитрова, Из. Разумният срок в административния процес, Фабер, Велико Търново, 2017 // **Chakarova-Dimitrova, Iz.** Razumniyat srok v administrativniya protses, Faber, Veliko Tarnovo, 2017.

Чинова, М., Г. Митов. Кратък курс по наказателнопроцесуално право, С., Сиела, 2021 // **Chinova, M., G. Mitov.** Kratak kurs po nakazatelno protsesualno pravo, S., Siela, 2021.

Илиева, И. Българските военни съдилища и правото на справедлив съдебен процес – De Jure, № 2, 2020 // **Ilieva, I.** Balgarskite voenni sadilishta i

pravoto na spravedliv sadeben protses – De Jure, № 2, 2020.

Панайотов, Пл. Наказателното право на ЕС и българското наказателно право, С., Сиби, 2012 // **Panayotov, Pl.** Nakazatelno pravo na ES i balgarskoto nakazatelno pravo, S., Sibi, 2012.

Рожков, Дмитрий Геннадиевич. Обезпечение разумного срока уголовного производства в суде первой инстанции, Автореферат дисертации на соискание ученой степени кандидат юридических наук, Челябинск, 2013 //

Elard Ricardo Bolanos Salazar, Rosemary Stephani Ugaz Marquina, El plazo razonable como garantía del debido proceso: análisis comparativo de los estándares actuales en el Sistema interamericano y en el TC peruano, in: Gaceta Constitucional & Procesal Constitucional, tomo 104, agosto 2016, Perú.

Manzini Vincenzo. Tratado de Derecho Penal Procesal, Tomo I, Buenos Aires, EJE Ed., 1951.

Damaris Viteri Custodio, D. El derecho al plazo razonable en el proceso penal: el desarrollo jurisprudencial de la Corte Internacional de Derechos Humanos y del Tribunal Constitucional peruano [https://www2.congreso.gob.pe/sicr/cendocbib/con4_uibd.nsf/6e1af1f197b5442b05257a880019df6b/\\$file/104300574-el-plazo-razonable.pdf](https://www2.congreso.gob.pe/sicr/cendocbib/con4_uibd.nsf/6e1af1f197b5442b05257a880019df6b/$file/104300574-el-plazo-razonable.pdf) В тази статия те са изрично формулирани: сложността на делото, процесуалната активност на заинтересованото лице, поведението на съдебните власти и влиянието върху подсъдимия.

Peces Barba, Gregorio. Derechos fundamentales, 4 edición, Universidad de Madrid, Madrid, 1983.

Rozhkov, Dmitriy Genadievich. Obezpechenie razumnogo sroka ugovovnogo proizvodstva v sude pervoy instantsii, Avtoreferat disertatsii na soiskanie uchenoy stepeni kandidat yuridicheskikh nauk, Chelyabinsk, 2013.

²⁸ Важна е общата продължителност на процеса – UHL v. Germany-Решение от 10.02.2005г.§33